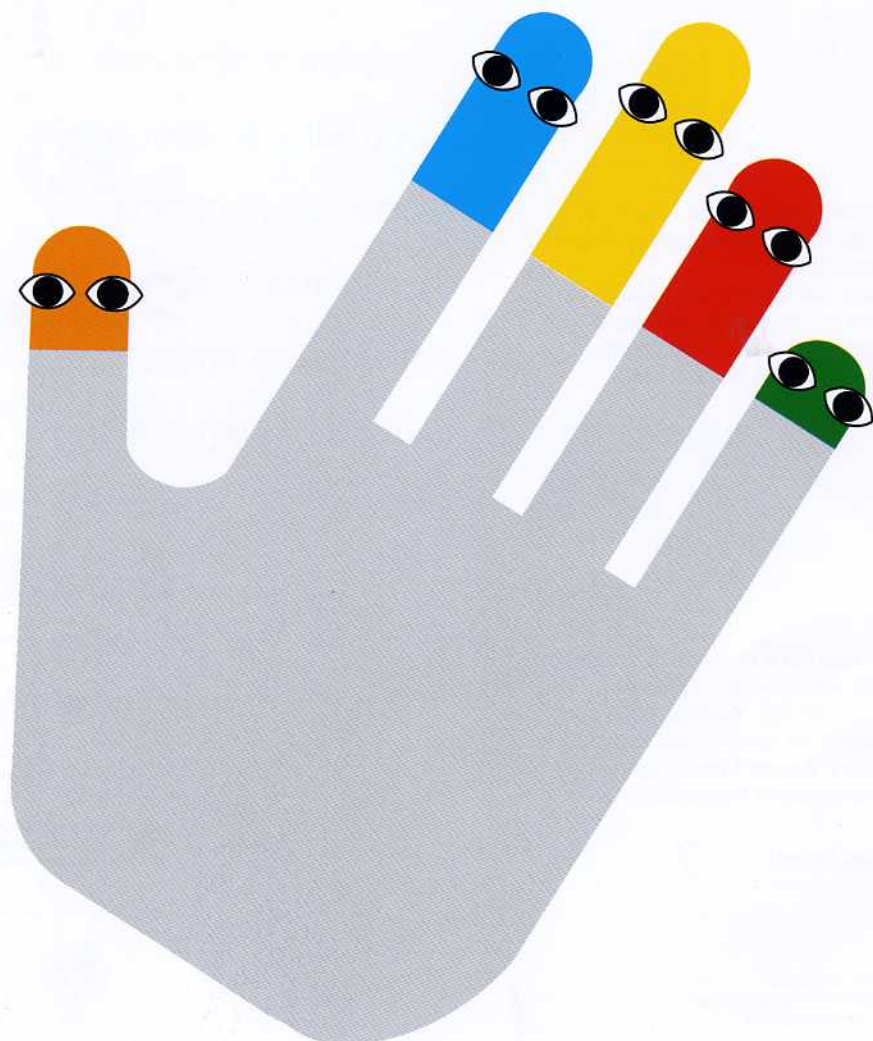

EDUCARE ALLA DIVERSITÀ
VZGAJATI K RAZLIČNOSTI

Raznolikost nas bogati

La diversità ci arricchisce

2007-2013
cooperazione territoriale europea
programma per la cooperazione
transfrontaliera
Italia-Slovenia
evropsko teritorialno sodelovanje
program čezmejnega sodelovanja
Slovenija-Italija

Investiamo nel
vostro futuro!
Naložba v vašo
prihodnost!
www.ita-slo.eu

Progetto cofinanziato dal Fondo europeo di
sviluppo regionale
Projekt sofinancira Evropski sklad
za regionalni razvoj

EDUCARE ALLA DIVERSITÀ
VZGAJATI K RAZLIČNOSTI

Naslov: Raznolikost nas bogati/La diversità ci arricchisce
Avtorji besedil: Moreno De Toni, Mirjam Milharčič Hladnik, Mitja Sardoč,
Marijanca Ajša Vižintin

Glavni urednici: Marianna Kosic, Mirjam Milharčič Hladnik
Uredniški odbor: Moreno De Toni, Marianna Kosic, Mirjam Milharčič Hladnik,
Marina Lukšič Hacin, Mitja Sardoč, Zaira Vidali, Marijanca Ajša Vižintin
Tehnična urednica: Mateja Gliha
Fotografije: Moreno De Toni, Marijanca Ajša Vižintin

Prevod v slovenščino: Tamara Lipovec
Prevod v italijanščino: Tamara Lipovec
Lektoriranje slovenskega besedila: Nuša Miklavec
Lektoriranje italijanskega besedila: Valentina Barani

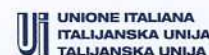
Oblikovanje: Samira Kentrič
Tisk: Tiskarna PRESENT d. o. o.
Naklada: 2000 izvodov

Projekt Eduka - Vzgajati k različnosti je sofinanciran v okviru Programa
čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013 iz sredstev Evropskega
sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev.
Vsebina publikacije ne odraža nujno uradnega stališča Evropske unije.
Za vsebino publikacije so odgovorni izključno avtorji SLORI - Slovenski
raziskovalni inštitut in ZRC SAZU ISIM - Znanstvenoraziskovalni center
Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko
izseljenstvo in migracije.

Ljubljana, Trst 2012

To publikacijo je omogočil projekt EDUKA - Vzgajati k različnosti. Projekt
je namenjen promociji medkulturnih vrednot kot temeljev oblikovanja in
razvijanja odnosov v večetnični in večjezikovni družbi. Posebna pozornost
je namenjena uveljavljanju medkulturne vzgoje ob upoštevanju bodisi
tradicionalnih manjšin (še posebej italijanske v Sloveniji ter slovenske in
furlanske v Italiji) bodisi novih manjšin oziroma skupin migrantov.

eduka@slori.org | www.eduka-itaslo.eu

ZAKAJ JE VZGOJA ZA RAZNOLIKOST POMEMBNA?

Raznolikost je del našega življenja na številnih področjih. Jazikovna, etnična, verska, splošna in kulturna raznolikost so se na nekatero način pojavili tudi v raziskavi, v kateri smo se ukvarjali s tem, kako se družimo v vsakdanjem življenju. Vse to so stvari, s katerimi se moramo soočiti in s katerimi se moramo ukvariti. Vse to so stvari, s katerimi se moramo soočiti in s katerimi se moramo ukvariti. Vse to so stvari, s katerimi se moramo soočiti in s katerimi se moramo ukvariti.

KAZALO

Zakaj je vzgoja za raznolikost pomembna?	3
Izseljevanje iz Slovenije	4
Priseljevanje v Slovenijo	5
Izseljevanje iz Italije	6
Priseljevanje v Italijo	8
Integracija in večjezičnost	9
Sobivanje v raznolikosti	10
Zakonodaja in strategije v Sloveniji	11
Zakonodaja v Italiji in društva priseljencev	13
Identiteta	15

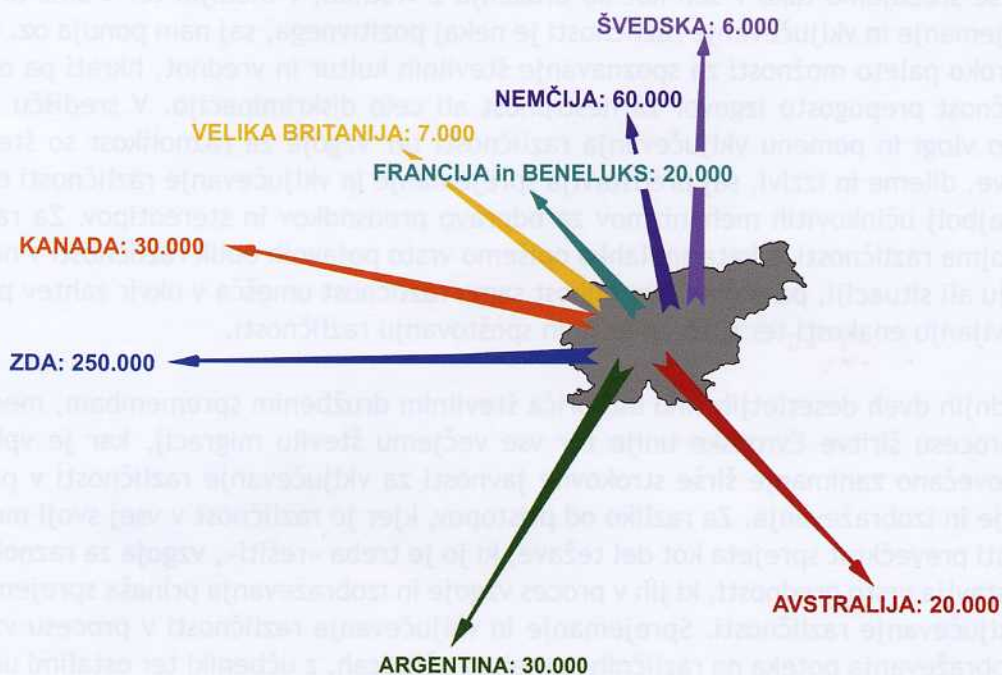
ZAKAJ JE VZGOJA ZA RAZNOLIKOST POMEMBNA?

Različnost je del našega življenja na številnih področjih. Jezikovna, etnična, verska, spolna in kulturna različnost so samo nekatere izmed pojavnih oblik različnosti, s katerimi se srečujemo tako v šoli kot ob druženju z vrstniki, v medijih ter v širši družbi. Sprejemanje in vključevanje različnosti je nekaj pozitivnega, saj nam ponuja oz. odpira široko paleto možnosti za spoznavanje številnih kultur in vrednot, hkrati pa ostaja različnost prepogosto izgovor za nestrpnost ali celo diskriminacijo. V središču polemik o vlogi in pomenu vključevanja različnosti ter vzgoje za raznolikost so številne težave, dileme in izzivi, saj predstavlja sprejemanje in vključevanje različnosti enega od najbolj učinkovitih mehanizmov za odpravo predsodkov in stereotipov. Za razliko od pojma različnosti, s katerim lahko opišemo vrsto pojavnih oblik različnosti v nekem okolju ali situaciji, pa pojem raznolikost samo različnost umešča v okvir zahtev po zagotavljanju enakosti ter sprejemanju in spoštovanju različnosti.

V zadnjih dveh desetletjih smo bili priča številnim družbenim spremembam, med njimi procesu širitve Evropske unije ter vse večjemu številu migracij, kar je vplivalo na povečano zanimanje širše strokovne javnosti za vključevanje različnosti v proces vzgoje in izobraževanja. Za razliko od pristopov, kjer je različnost v vsej svoji mnogoterosti prevečkrat sprejeta kot del težave, ki jo je treba »rešiti«, vzgoja za raznolikost izpostavlja vrsto prednosti, ki jih v proces vzgoje in izobraževanja prinaša sprejemanje in vključevanje različnosti. Sprejemanje in vključevanje različnosti v procesu vzgoje in izobraževanja poteka na različnih ravneh (v učilnicah, z učbeniki ter ostalimi učnimi gradivi in pripomočki) ter prek različnih strategij. Na eni strani imamo pristope, ki temeljijo na neposrednem stiku učencev iz različnih kultur, okolij ali skupnosti, medtem ko imamo na drugi strani pristope, ki učencem ponujajo možnost za spoznavanje drugih kultur in prepričanj ter ostalih pojavnih oblik različnosti tudi prek učbenikov ter ostalega gradiva in materiala.

Sprejemanje in vključevanje različnosti ima različne pozitivne spoznavne učinke, npr. razbijanje predsodkov in stereotipov o posameznih oblikah različnosti. S spoznavanjem drugih kultur, navad in običajev krepimo tudi svoj kulturni kapital, kar nam hkrati omogoča, da lahko učinkoviteje izberemo katero od možnosti, ki nam je na voljo. Sprejemanje in vključevanje različnosti ima pomembno vlogo pri krepitvi samospoštovanja tistih, ki predstavljajo lastno različnost, npr. svojo kulturno, versko, etnično ali svetovnonazorsko posebnost. Prav zaradi zgoraj predstavljenih razsežnosti sprejemanja in vključevanja različnosti je vzgoja za raznolikost nepogrešljiv del procesa vzgoje in izobraževanja v sodobni družbi.

IZSELJEVANJE IZ SLOVENIJE

Izseljevanje iz Slovenije v 20. stoletju

Danes razumemo sodobne migracije v Italiji in Sloveniji kot tudi v celotni Evropi kot val priseljencev iz afriških, azijskih in južnoameriških držav. Največkrat pozabljamo, da so se prebivalci Italije in Slovenije pa tudi Portugalske, Grčije, Španije in nekdanje Jugoslavije množično razseljevali po Evropi v času po letu 1955, še prej pa seveda množično na prekomorske celine.

Pred letom 1940 so bile cilj evropskih migrantov predvsem prekomorske celine, tj. Severna in Južna Amerika ter Avstralija. Po grobih ocenah živi danes v Združenih državah Amerike približno 250.000 slovenskih izseljencev oziroma njihovih potomcev, v Kanadi pa približno 30.000. V Južni Ameriki živi največ Slovencev in njihovih potomcev v Argentini (okrog 30.000), v Avstraliji pa okrog 20.000. Seveda je ugotavljanje števila slovenskih izseljencev oteženo, saj so ob odhodu iz domačih krajev pripadali različnim državnim tvorbam: deli današnje Slovenije so v času množičnega izseljevanja (1890-1940) pripadali avstro-ogrskemu cesarstvu, Kraljevini Jugoslaviji, Madžarski in Italiji. Posebej močno je bilo izseljevanje s Primorske po priključitvi tega dela ozemlja Italiji leta 1918; nekateri poznavalci to označujejo celo kot eksodus. Zaradi fašistične politike je iz tega dela Slovenije emigriralo 60.-90.000 ljudi, in sicer v Jugoslavijo, Argentino, Združene države Amerike in drugam.

V obdobju 1955-1970 so se evropski migranti selili predvsem z juga Evrope v Severno Evropo: v Nemčijo, Francijo, na Švedsko ter v Veliko Britanijo. Države so potrebovale delavce za zagon gospodarstva po koncu druge svetovne vojne, Nemčija pa tudi za obnovo porušene dežele. Nemčija je prvi sporazum o »gostujočih delavcih« (gastarbajterjih) sklenila z Italijo leta 1955. Sledili so sporazumi s Španijo in Grčijo (1960), Turčijo (1961), Portugalsko (1964) in Jugoslavijo (katere del je bila Slovenija do 1991) leta 1968. Iz obmejnih predelov Italije in Slovenije pa tudi od drugje so se po letu 1955 in 1968 v Nemčijo izseljevali tisoči delavcev in njihovih družin. Italija je bila od leta 1950 naprej največja »izvoznica« delovne sile v Nemčijo, Švico in Francijo. Okrog leta 1980 je v Nemčiji živel približno 60.000, v Franciji in Beneluksu okrog 20.000, v Veliki Britaniji 7000 ter na Švedskem okrog 6000 Slovencev.

PRISELJEVANJE V SLOVENIJO

O množičnem priseljevanju migrantov iz neevropskih držav lahko v Evropi govorimo šele zadnja tri desetletja, pri čemer moramo upoštevati, da se je veliko migrantov po padcu berlinskega zidu priselilo iz Vzhodne Evrope.

V Slovenijo so se v okviru Jugoslavije priseljevali delavci in njihove družine iz drugih predelov države, vendar moramo to razumeti kot notranje migracije. Od leta 1950 do 1991 se je v Slovenijo priselilo in v njej ostalo okrog 186.000 ljudi, kar je predstavljalo skoraj 10 odstotkov prebivalstva Slovenije. Po razpadu Jugoslavije leta 1991 in osamosvojitvi Slovenije so se migracijski tokovi iz teh predelov ohranili. Podatki kažejo, da je večina priseljencev prišla po letu 1991 iz držav, ki so nastale po razpadu Jugoslavije, predvsem s Kosova, iz Srbije, Makedonije in s Hrvaške. Med njimi je največ priseljenecv iz Bosne in Hercegovine, ki jih je bilo leta 2009 med tujci, priseljenimi v Slovenijo, 47 odstotkov.

Zaradi ekonomske krize se v zadnjih nekaj letih migracijski trend obrača. Veliko migrantov se ali vrača v svoja domača okolja ali seli v druge države. Zanimivo je tudi to, da se povečuje število slovenskih državljanov, ki zapuščajo domovino. V Sloveniji je zelo malo priseljencev iz neevropskih držav (največ iz Ukrajine, okrog 1200), nekaj jih je iz novih članic Evropske unije, npr. Bolgarije (okrog 1300), Slovaške ter Romunije (nekaj sto). Regionalna porazdelitev migrantov v Sloveniji kaže, da jih je največ v osrednji ljubljanski regiji (37.000), predvsem pa živijo in delajo v večjih mestih z okolico: Koper (6000), Kranj (5000), Nova Gorica (4000), Maribor (7000), Celje (7000), Velenje (4000).

Če razumemo kot migrante tujce, ki delajo v Sloveniji, potem statistični podatki kažejo, da je leta 2008 v Sloveniji živel 92.000 tujih državljanov, od tega 47.000 iz Bosne in Hercegovine, 17.000 iz Srbije, 9000 iz Makedonije, 6000 s Hrvaške in 5000 s Kosova. Te številke ne zajemajo njihovih družinskih članov, prav tako statistični podatki ne nudijo možnosti za posebno obravnavo priseljevanja oz. izseljevanja posameznikov iz osebnih razlogov.

Slovenska Istra je območje treh obalnih občin (Koper, Izola, Piran), kjer živi največ priseljencev iz republik nekdanje skupne države Jugoslavije. Na tem področju živi tudi avtohtona italijanska manjšina, zato je to prostor najbolj intenzivnega sobivanja različnih jezikov in kultur v Sloveniji.

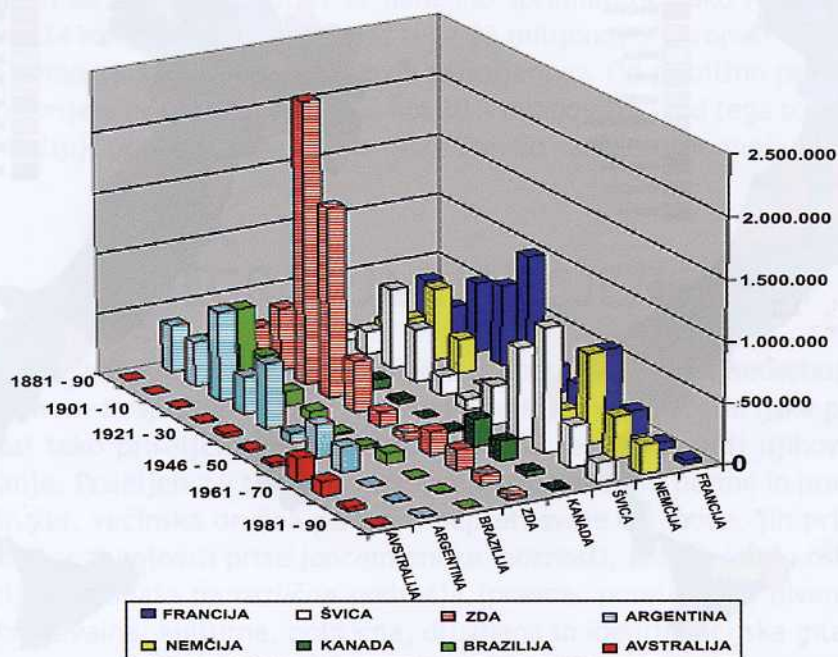
Priseljevanje v Slovenijo (1950-2010)

IZSELJEVANJE IZ ITALIJE

Migracijski tokovi so za človeštvo stalnica, odkar se je človek pojavil na Zemlji. Tako kot druge živalske vrste se je »homo migrans«, kot bi lahko definirali sami sebe, od nekdanj premikal (sam, v skupinah ali množično) iz različnih razlogov (dejavniki odbijanja in privlačanja, dejavnik izbire). Ti so pogosto med seboj tesno povezani: nuja ali preživetje; gospodarsko in/ali politično in/ali demografsko in/ali okoljsko neravnovesje; iskanja bogatejših temeljnih virov in boljših življenjskih razmer; radovednost in privlačnost »novih obljubljenih dežel«, v katere so se že prej izselili sorodniki ali prijatelji; raziskovalni nagon in vnema, pogosto pa tudi sla po osvajanju; delovne možnosti, trgovanje ali izmenjava blaga in idej; človekov naravni nemir in težnja k temu, da se počuti državljan sveta kjer koli na Zemlji. Mobilnost je prav tako kot stalna naselitev ustaljena bivanjska antropološka značilnost današnjega in nekdanjega človeka.

Pokrajine obmejnega pasu med Italijo in Slovenijo so od nekdanj območje, kamor prihajajo in od koder odhajajo migranti. Ta prostor je stičišče migracijskih tokov (notranjih in zunanjih, vhodnih in izhodnih, začasnih, sezonskih, krožnih, stalnih ...) in različnih kulturnih izkušenj. Izoblikovale so ga zgodbe, spomini in identitete tega ozemlja ter migrantov, ki so tukaj živeli v preteklosti, ki v tem prostoru živijo danes in bodo tu živeli v prihodnje.

V zvezi z izselitvenimi gibanji iz tega prostora (emigracije) je mogoče v novejši dobi razločiti več faz. Prva je bila migracijska faza med 19. in 20. stoletjem, ko so se Italijani množično selili po italijanskem polotoku s podeželja proti mestom in tudi iz svoje države prek oceana v Severno in Južno Ameriko. Spodnji graf jasno prikazuje glavne ciljne države, razčlenjene po desetletjih.

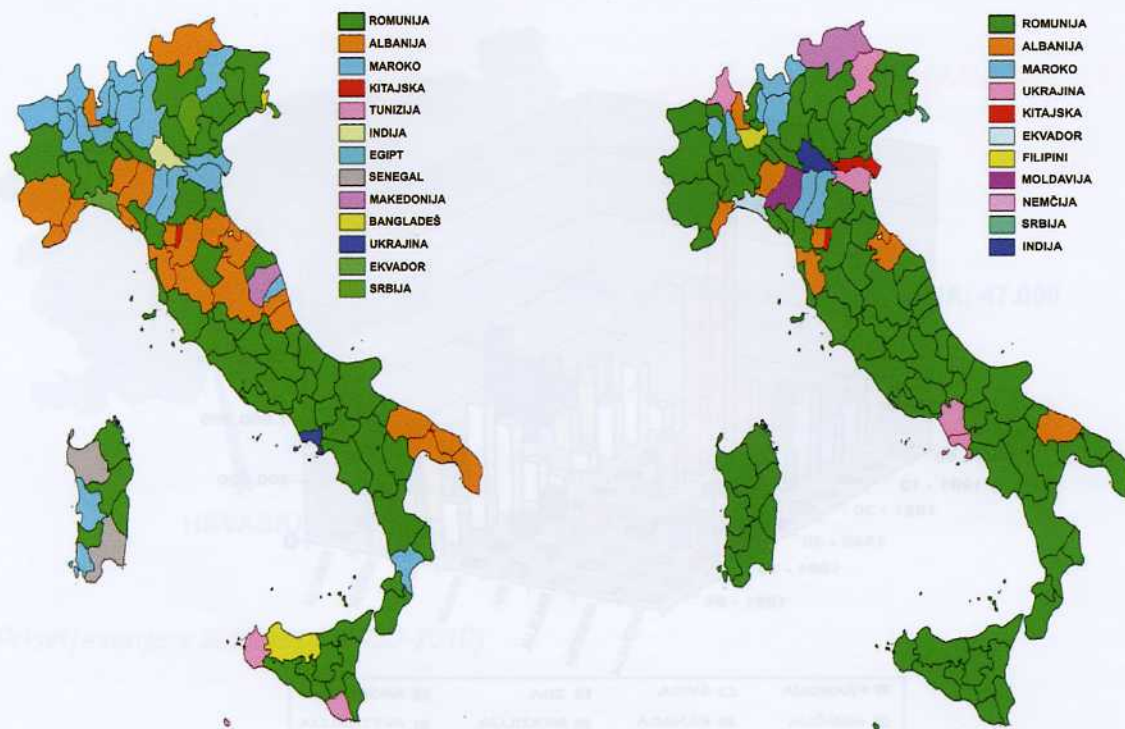

Italijanski izseljenci, razčlenjeni po državah, v katere so se naselili (1880-1990). Podatki po desetletjih. Vir: Arhiv Altreitalie

Za obdobje med prvo in drugo svetovno vojno so bile značilne tudi notranje migracije in izselitve v sosednje države. V drugem povojnem obdobju so Italijani zaradi rastoče industrializacije in urbanizacije po eni strani zapuščali podeželje in se selili v večja mesta, po drugi strani pa v evropske države, kot so Švica, Belgija, Nemčija in Francija, in celo v veliko bolj oddaljene države, kot so Avstralija ter Severna in Južna Amerika. V 90. letih smo zabeležili nastanek novih migracijskih pojavov, saj so se mladi migranti (v starosti od 20 do 40 let), pogosto srednje/visoko izobraženi, izseljevali v Veliko Britanijo, Španijo, Francijo, Nemčijo, Belgijo in ZDA.

PRISELJEVANJE V ITALIJO

Prevladujoča državljanska pripadnost tujcev, naseljenih v Italiji na dan 1. 1. 2011 (moški/ženske). Vir: ISTAT

Migranti, ki so potovali skozi obmejni pas med Italijo in Slovenijo ali so se vanj vrnili potem, ko so ga zapustili, so prihajali iz različnih (imigrantskih) območij. Romi (v romskem - romanés - jeziku »človek«), Sinti in Caminanti so npr. v Italiji navzoči že od srednjega veka; večinoma so stalno naseljeni, 60 % jih ima italijansko državljanstvo. Od nekdanj obstaja tudi nezanemarljiv migracijski tok z območja nekdanje Jugoslavije, ki je postal izrazito množičen po začetku vojne na Balkanu.

Ko so se v sedemdesetih letih 20. stoletja italijanski izseljenci začeli vračati domov, so začeli v obravnavane pokrajine prihajati prvi priseljenci z območja Magreba, s Kitajske in iz zahodne Afrike. Od začetka devetdesetih let so se začeli priseljevati ljudje iz Azije, Turčije, Južne Amerike in iz Vzhodne Evrope. Po pristopu Romunije v Evropsko unijo leta 2007 se je začel precejšen migracijski tok romunskih državljanov. Danes so Romuni, kot kaže prevladujoča zelena barva na zemljevidih, najštevilčnejša skupnost priseljencev v italijanskih pokrajinah, ki jih obravnavamo v okviru tega projekta. Izjema so moški bengalske skupnosti, ki predstavljajo v pokrajini Gorica večinski delež migrantov, in Srbi, ki predstavljajo večinski delež priseljencev v pokrajini Trst. Za Italijo je danes značilna prevladujoča prisotnost priseljencev iz Vzhodne Evrope.

Za Italijo je značilna dolga migracijska tradicija; zelo visoko število italijanskih državljanov ima stalno prebivališče v tujini, zato so vpisani v Matični register italijanskih državljanov s stalnim prebivališčem v tujini - AIRE. Država beleži tudi novejši val migra-

cij (v sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja), če ne upoštevamo npr. notranjih migracij z juga na sever in obratno ter selitve s podeželskih predelov v mestna okolja, ki so se dogajale predvsem v medvojnem obdobju in v drugem povojnem obdobju.

Današnji delež tujcev v primerjavi s celotnim prebivalstvom (v obravnavanih pokrajinah znaša od 7 % do 11 %) in socialne politike, namenjene medkulturnemu dialogu med skupnostmi, nujno vodijo v fazo eksperimentiranja, rasti in utrjevanja skupnega življenja, in to v okoliščinah, ki se nenehno spreminjajo tako na globalni ravni (na Zemlji je 214 milijonov migrantov, od tega 32 milijonov v Evropski uniji)¹ kot z vidika socialno-demografskih značilnosti novih priseljencev. Od približno petih milijonov zakonitih priseljencev v Italiji jih je več kot 20 % mladoletnih (od tega so štirje od desetih rojeni v Italiji), poleg tega pa stalno raste število narodnostno mešanih družin.

INTEGRACIJA IN VEČJEZIČNOST

INTEGRACIJA/VKLJUČEVANJE je dvosmeren proces, ki zahteva medsebojno prilagajanje priseljencev in sprejemne družbe. Programi in ukrepi integracijske politike morajo naslavljalati tako priseljence kot večinsko družbo ter spodbujati njihovo medsebojno prilagajanje. Priseljenci v tem procesu sprejmejo nekatere norme in pravila, ki veljajo v novi družbi, večinska družba pa mora odpreti svoje ustanove, jih prilagoditi novim razmeram ter zagotoviti priseljencem enake možnosti, kot jih imajo ostali prebivalci. Integracija se nanaša na različna področja (pravna, poselitvena, bivanjska, ekonomska, izobraževalna, kulturna, politična, družbena in identifikacijska integracija).

Za integrirano družbo je značilna SOCIALNA/DRUŽBENA KOHEZIJA, ki jo Svet Evrope opredeljuje kot sposobnost družbe, da zagotavlja blaginjo vsem svojim članom, zmanjšuje neenakosti in spodbuja svobodne posameznike k uresničitvi skupnih ciljev na demokratičen način. Pomembna značilnost integrirane družbe, ki jo sestavljajo kulturno različne skupine, je sprejemanje in spoštovanje raznolikosti: upoštevanje, priznavanje, enako obravnavanje, strpnost, pozitiven odnos do različnih etničnih, verskih in kulturnih identitet.

VEČJEZIČNOST: Učenje jezikov pomaga odpraviti stereotipe in predsodke do posameznikov in skupin. Pripomore k razvoju zvedavosti, odprtosti do raznolikosti, k odkrivanju drugih kultur in razvoju medkulturne družbe, znotraj katere prihaja do sodelovanja in enakovredne izmenjave. Učenje jezikov pomaga ljudem ugotoviti, da je sodelovanje med posamezniki z različnimi družbenimi identitetami in iz različnih kultur izkušnja, ki bogati. Posamezniki, ki obvladajo tuje jezike, si zagotovijo boljšo poklicno usposobljenost in višjo stopnjo izobrazbe. Poleg maternega jezika je priporočljivo znanje vsaj enega svetovnega in sosedskega jezika. Jezike z manjšim številom govorcev je treba zaščititi, saj prispevajo h kulturnemu bogastvu Evrope.

MATERNI/PRVI JEZIK: Je s stališča posameznika jezik, ki se ga človek začne učiti kot prvega. Običajno je sredstvo identifikacije z določeno jezikovno in družbeno skupnostjo, sredstvo čustvovanja in sporazumevanja z govorniki istega jezika. Dobro postavljeni temelji v maternem jeziku pripomorejo k lažjemu učenju tujih jezikov. S selitvijo je proces usvajanja maternega jezika prekinjen, zato je treba v novem okolju zanj skrbeti načrtno.

JEZIK OKOLJA: Pomembno je usvojiti jezik, ki prevladuje v državi, da lahko vsi posamezniki delujemo kot polnopravni državljani. Učenje jezika je večleten proces. Pomembna sta organiziran pouk jezika novega okolja ter spodbuda na državni in lokalni ravni.

SOBIVANJE V RAZNOLIKOSTI

SOBIVANJE kulturno, versko, jezikovno, svetovnonazorsko različnih ljudi je lahko težko. Multikulturni paradoks je v tem, da na eni strani upoštevamo pomen kulturnih razlik, na drugi strani pa jih moramo zanikati, če hočemo živeti skupaj, oziroma moramo priznavati dominantno kulturo kot tisto, ki ima skupaj s pravnimi normami, uzakonjenimi v državi, primat nad drugimi kulturami. Ta paradoks težko razumemo in težko razrešujemo, če v našem okolju ni politične, ideološke in miselne opore za tako razmišljanje in delovanje, če je politični, šolski in javni diskurz posvečen delitvi na mi in oni. Če pa prevlada razmišljanje o heterogenih skupinah, spreminjajočih se identitetah ter kulturah pri posameznikih in v skupinah, je mogoče razmišljati o medkulturnem dialogu in sobivanju.

MULTIKULTURALIZEM je teoretični in politični pojem, ki se je pojavil pred tridesetimi leti in okrog katerega se vrtijo sodobne razprave o medkulturnem dialogu, ustroju družb, migracijah. Vse sodobne države in družbe se morajo ukvarjati s fenomenom multikulturalizma, saj gre za zahteve ljudi, ki se razlikujejo od modela vladajoče večine. Sem spadajo vsi, ki imajo svoj življenjski način in identiteto drugačno od predvidene »nacionalne«: etnično drugačne manjšine in prvotni prebivalci, narodne manjšine, migranti pa celo ženske ter gejevsko in lezbično usmerjeni posamezniki.

Ibrahim Nouhoum (1959, Mali), univerzitetni diplomirani inženir gozdarstva, je prišel v Slovenijo (Jugoslavijo) 1978. Kot študent se je v Rožni dolini naučil govoriti srbohrvaško, na tečaju slovensko. Za Dnevnik je zbiral naročila in delal ankete; igral je v filmih Na sončni strani Alp in Rezervni deli; pisal kolumne za Hopla. Aktivno sodeluje pri nevladnih organizacijah (Slovenska filantropija, Humanitas, Sloga, Afriški forum, Društvo Afriški center - analiza učbenikov za zgodovino, Zavod RISI-EAPN). Z ženo in otrokoma živi v Ljubljani. Doma govorijo sonrai, bambaro, slovenski in francoski jezik; govori tudi angleško.

Manjana Milostnik (1967, Bosna in Hercegovina) je bila zaposlena v sarajevskem baletnem ansamblu devet gledaliških sezon (1983-1992). Zaradi vojne se je preselila na Hrvaško: tri sezone je delala v gledališču HNK Ivan pl. Zajc na Reki, tri sezone kot balerina v Hrvaškem narodnem gledališču v Zagrebu.

Zaradi ljubezni do Slovenca se je 1997 preselila v Slovenijo. Po uspešni avdiciji za baletno pedagoginjo poučuje balet: najprej tri leta v Ljubljani, po preselitvi družine leta 2000 pa v Kopru, kjer še danes živi z možem in hčerkama. Od maja 2006 je zaposlena za nedoločen čas na Glasbeni šoli Koper.

MIGRACIJE so tako star pojav v zgodovini človeštva kot človeštvo samo: migracije in medkulturni odnosi obstajajo od vedno. Razlogi zanje so kompleksni in intimni, posledice pa določujoče tako za dežele, od koder se ljudje izseljujejo, kot za tiste, kamor se priseljujejo. Družbeni red vzpostavljajo migranti z mrežami medsebojne podpore, pomoči, skrbi in ljubezni. Migracije so ključne za funkcioniranje družin in trga delovne sile, saj so osnovne človekove odločitve glede študija, poklica, dela in življenjskega partnerja pogosto povezane s selitvijo iz rojstnega kraja.

Človek z razvito MEDKULTURNO ZMOŽNOSTJO sodeluje z ljudmi iz drugih kultur, kot je on sam, sposoben je razpravljati o raznolikosti med prebivalci posameznih držav in o raznolikosti med državami. Zaveda se, da je bil njegov pogled na svet oblikovan na podlagi prvotne kulture, zaveda se potrebe po medkulturnem dialogu, spoštovanju in premagovanju predsodkov v raznoliki družbi. Nudi podporo pri vzpostavljanju stikov med kulturami, pokaže kulturno empatijo, razume pogled drugih. Usvajanje medkulturne zmožnosti je vseživljenjski proces, namenjen vsem prebivalcem.

ZAKONODAJA IN STRATEGIJE V SLOVENIJI

USTAVA REPUBLIKE SLOVENIJE (1991, 61.-63. člen), omogoča vsakomur v Sloveniji izražanje narodne pripadnosti ter pravico do uporabe svojega jezika in pisave. Prav tako prepoveduje spodbujanje k neenakopravnosti, nestrpnosti, nasilju in vojni.

ZAKON O TUJCIH (2011), 105.-108. člen, 10. poglavje (vključevanje): Republika Slovenija zagotavlja pogoje za integracijo/vključevanje tujcev, ki imajo v Republiki Sloveniji dovoljenje za prebivanje ali potrdilo o prijavi prebivanja. Tujci, ki niso državljani Evropske unije, so upravičeni do programov, ki zagotavljajo hitrejše vključevanje v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije, in sicer do:

- brezplačnih programov učenja slovenskega jezika ter seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo do 180 ur,

Dr. Agron in Shqipe Millaku sta zaradi nasilja na Kosovu konec 90. let 20. stoletja

za nekaj let odšla v Nemčijo. Po vrnitvi na Kosovo je Shqipe delala kot učiteljica razrednega pouka, Agron kot magister ekologije na Ministrstvu za okolje.

V Slovenijo se je družina Millaku preselila l. 2009, ker je dobil Agron štipendijo kot doktorski študent. Po zagovoru doktorske disertacije iz nanotehnologije se je zaposlil kot raziskovalec. Shqipe je doktorska študentka. Prostovoljno poučuje albanski jezik in kulturo. Njuna sinova obiskujeta osnovno šolo v Ljubljani, večinoma imata prav dobre ocene. Govorijo albanski, srbski, slovenski, angleški in nemški jezik.²

- programov medsebojnega poznavanja in razumevanja s slovenskimi državljani,
- informiranja v zvezi z njihovim vključevanjem v slovensko družbo.

Za dovoljenje za stalno bivanje lahko zaprosijo priseljenci po petih letih, za slovensko državljanstvo po desetih letih zakonitega bivanja v Sloveniji. Združevanje družine: za svoje družinske člane lahko pridobijo priseljenci dovoljenje za začasno prebivanje, če imajo v Republiki Sloveniji dovoljenje za stalno prebivanje ali dovoljenje za začasno prebivanje.

ŠOLSKA ZAKONODAJA (npr. Zakon o osnovni šoli, 8. in 10. člen; Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja v osnovni šoli, 19. člen) omogoča otrokom priseljencem takojšnjo vključitev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem, tečaj slovenščine, ohranjanje materne jezika in kulture ter dveletno prilagojeno ocenjevanje.

STRATEGIJA vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (2007) in SMERNICE za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2011) nudijo podporo pri uspešnem vključevanju. Pomagajo pri razvoju medkulturnih odnosov, aktivnega državljanstva ter pri razvoju medkulturne zmožnosti pedagoških delavcev, otrok, staršev in vseh drugih prebivalcev v okolju. STRATEGIJA ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020 (2010) se nanaša na enako obravnavanje in socialno-ekonomske pravice delavcev iz tretjih držav na področjih dela in zaposlovanja ter spodbuja mobilnost in priseljevanje raziskovalcev, študentov; vzpostavljen je sistem priznavanja spričeval in diplom. Priseljenci imajo pogosto inovativni potencial, a za uresničitev idej in aktivno državljanstvo je pomembno spodbudno okolje.

Publikacija VKLJUČEVANJE V SLOVENSKO DRUŽBO je dostopna v 10 jezikih (albanski, angleški, bosanski, francoski, hrvaški, kitajski, makedonski, ruski, slovenski, srbski) na upravnih enotah po Sloveniji in na: <http://www.infotujci.si/publikacije.php>.

»Ime mi je Šemso Osmanović. Star sem 30 let. Rodil sem se v Srebrenici leta 1982, v Bosni in Hercegovini. V Trstu živim od leta 2001. Sem musliman, Bošnjak, Bosanec, državljan sveta in študent doktorskega programa iz sociologije na Univerzi v Trstu. Sem ustanovni član italijansko-bosanskega združenja »Most«. Govorim bosansko, srbohrvaško, italijansko, angleško, špansko, francosko in razumem nekaj arabščine, saj sem se rodil in živel v družini aktivnih muslimanskih vernikov. Mojemu dedu je bilo ime Šemso (v arabščini »sonce«) tako kot meni; bil je imam v mojem naselju Poznanović (Srebrenica).

Odkar sem v Italiji, pogrešam svojo državo, dogaja pa se mi tudi obratno - ko grem tja

na poletne počitnice, pogrešam tržaško morje in samo mesto, na katerega sem globoko navezan. Upam, da bom nekega dne pridobil italijansko državljanstvo in se tako lahko počutil Italijana. Tu v Trstu skušam biti 'ambasador miru'«.7

ZAKONODAJA V ITALIJI IN DRUŠTVA PRISELJENCEV

Tuji migranti imajo v Italiji pravice in dolžnosti, ki so delno povezane z državljanstvom in delno z zakonitim dovoljenjem za bivanje (za več kot tri mesece za naslednje razloge: turizem, zdravljenje, delo, združevanje družine ipd.). Poleg tega italijanska ustava, zakonodaja Evropske unije in mednarodne konvencije,³ ki so jih države članice sprejele v nacionalno zakonodajo, zagotavljajo niz TEMELJNIH ČLOVEKOVIH PRAVIC: pravico do osebne svobode, do telesne celovitosti, do svobode mišljenja in vere, pravico do azila in posledično pravico do tega, da se posameznika ne izžene v državo, v kateri mu preti telesna ogroženost in v kateri bi ga lahko preganjali iz diskriminacijskih vzrokov, pravico do pravne pomoči v primeru sodnega postopka in do prejemanja informacij o dejstvih v jeziku, ki mu je razumljiv, pravico do zdravstvene pomoči za nujno potrebno zdravljenje, pravico do poroke in do združitve s svojo družino, pravico do pokojnine, za mladoletne pa še pravico do izobrazbe. Skupaj z zakonoma št. 125/2008 in št. 94/2009, z izreki na podlagi sodne prakse kasacijskega in ustavnega sodišča⁴ in direktivami Evropske unije, ki so jih države članice postopoma sprejele v svoje nacionalne zakonodaje in vnesle v svojo pravno ureditev, je trenutno Zakon št. 189/2002 (s katerim je bilo spremenjeno enotno besedilo na to temo - Zakon št. 286/98 - in tudi normativi o azilu - Zakon št. 39/90) temeljni italijanski zakon o imigraciji.

»Ime mi je Daniel Samba. Rodil sem se v Bamendi, na severozahodu Kameruna. V Evropo sem prispel kot sedemnajstletnik; najprej sem živel v Franciji, takoj zatem v Italiji, kjer sem vložil prošnjo za politični azil. V Italiji živim od leta 2002; učenje italijanskega in furlanskega jezika je veliko prispevalo k moji integraciji v tem okolju, pri delu in študiju. Že v rodni do-

movini sem govoril francosko in angleško (uradna jezika) in pet različnih narečij (bameta, bamongo, mogamo, ngi, wo).

Sam o sebi bi rekel 'Born in Cameroon, made in Italy' (rojen v Kamerunu, narejen v Italiji): vsaka kultura, vsak narod, vsaka skupnost itd. ima svoje vrednote, ki jih lahko prevzamemo ali opustimo. Sam se skušam izogibati etiketiranju oseb, prepoznavam se v ironiji in v izzivu k vstopanju v to igro v različnih delovnih in družbenih okoljih. Dali so mi ljubkovalni vzdevek 'furlan piturât di neri' (Furlan, pobarvan v črno) in to sem izkoristil za naslov radijske oddaje, ki jo vodim. Zadovoljen sem, ker živim tu, saj izzivov nikoli ne zmanjka. Tukaj lahko svobodno razmišljam, seveda ob upoštevanju vrednot, ki združujejo skupnost, v kateri živim. Med drugim imam tukaj tudi možnost, da svoje življenjske razmere izboljšam s študijem.«⁸

Evropska unija je v okviru »Evropskega programa za vključevanje državljanov tretjih držav« (dokument Komisije COM 2011) pripravila niz instrumentov za promocijo integracije in za polnopravno sodelovanje migrantov v družbenem življenju posameznih skupnosti (npr. priznavanje diplom, jezikovno in poklicno izobraževanje, pravica do volitev). Ti instrumenti so: evropsko spletno mesto o integraciji (<http://ec.europa.eu/ewsi/en/index.cfm>), Evropski forum o integraciji, Priročnik o integraciji in Evropski sklad za vključevanje državljanov tretjih držav. Poleg tega sta Svet Evrope in Evropska komisija v zadnjih letih poskrbela za promocijo in uresničitev »Mreže evropskih medkulturnih mest« (http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/cities/default_en.asp), ki je že dejavna in se stalno širi. V okviru te mreže se jasno opredeljuje, praktično uvaja in presoja medkulturne politike upravljanja in vrednotenja različnosti na vseh področjih življenja skupnosti, ki obsegajo sodelovanje in aktivno državljanstvo, zdravstveni sistem, izobraževalni sistem, sistem socialnega varstva, kulturo, delo, storitve in javne prostore. V tem okviru imajo lokalne ustanove in uprave odločujočo vlogo.

Leta 2010 je 766 tujcev s stalnim prebivališčem v Italiji Nacionalni urad za boj proti rasni diskriminaciji (UNAR - Ufficio nazionale antidiscriminazioni, ustanovljen z zakonodajnim odlokom št. 215 z dne 9. julija 2003 za sprejetje Direktive Skupnosti št. 2000/43 (ES)) opozorilo na diskriminacijska dejanja, ki so jih doživeli; v 540 primerih je bila ugotovljena dejanska diskriminacija. Okolja, v katerih običajno prihaja do diskriminacijskih dejanj, so: sredstva javnega obveščanja, področje javnih storitev in delovna mesta. Očitno je, da ustanove iz najrazličnejših razlogov niso obveščene o veliki večini diskriminacijskih dejanj.

»Ime mi je Margarita Rosa Sanchez, sem Kolumbijka in imam 52 let. Moje rojstno mesto je Cartagena de Indias, na karibski obali živahne in z zgodovino prepojene regije. V pokrajini Ravenna živim od leta 1997. V Kolumbiji sem bila sodnica, specializirana za kazensko pravo, dokler nisem spoznala svojega moža iz Ravene, v katerega sem se zaljubila in prišla živeti sem z njim. Sem italijanska in kolumbijska državljanica.

Zaradi svoje dvojne identitete se tu, v Italiji, ukvarjam z različnimi projekti medkulturnega posredovanja. Znašla sem se sredi dveh svetov, sredi oceana, sama sem prava mešanica ... Tam sem Italijanka, tu sem Kolumbijka. Kljub temu pa se uspešno sporazumevam s svojo 'ital-

španščino'. Občutim nežno nostalgijo do svoje Cartagene, njenih zvokov in glasov, barv, glasbe, morja, otroških pripovedi svoje stare mame, a potem se življenje spet zasuje z drugačnim smislom medsebojne izmenjave.«⁹

DRUŠTVA PRISELJENCEV so temeljnega pomena tako za notranje migracije kot za mednarodne. Pogosto nudijo migrantom začetno podporo in ustanavljajo solidarnostne mreže za konkretno pomoč osebam, ki se znajdejo zunaj svoje države ali svoje izvorne regije. Poudariti velja, da se ne premikajo le migranti: z njimi se selijo tudi prostori njihovih društev in prakse druženja. Te so pravi vir medosebnih izmenjav in so temeljnega pomena za migranta, predvsem v tujini.⁵ Še vedno je dejavno precejšnje število društev italijanskih in evropskih migrantov, ki imajo še danes stalno prebivališče v tujini, in sicer na različnih celinah. Na tak način izseljeni ohranjajo stalne stike s sonarodnjaki iz izvorne države in pogosto prispevajo h kulturnim, gospodarskim in družbenim izmenjavam med izvornimi in sprejemnimi državami. Institucionalni organi so z vidika medkulturnega dialoga⁶ temeljnega pomena za zagotavljanje enakosti civilnih in političnih pravic kot tudi za sodelovanje migrantov v družbenem, kulturnem in političnem življenju skupnosti.

IDENTITETA

Naše IDENTITETE so raznovrstne: na podlagi spola, državljanstva, geografskega porekla, družbenega sloja, politike, poklica, prehranskih, duhovnih navad in zanimanja smo člani različnih skupin, ki jim pripadamo. To nam daje več identitet, čeprav nobene od njih ni mogoče upoštevati kot našo edino kategorijo pripadnosti. Identiteta je torej odvisna od konteksta in odnosov. Ena oseba je lahko vse, ne da bi to sprožalo protislovja: ameriški državljan karibskega porekla, ateist, progresist, vegetarijanec, učitelj, pisatelj, obetaven igralec amaterskega nogometa, heteroseksualec, zagovornik pravic homoseksualcev, zagovornik varstva narave in ljubitelj gledališča.

Vsaka oseba je mnogovrstna in to je neoporečno dejstvo.

OPOMBE

- 1 Vir: XXI. Imigracijski statistični dosje Caritas/Migrantes 2011.
- 2 Intervjuji z Ibrahimom Nouhoumom, Manjano Milostnik, s Shqipe in z Agronom Millaku so bili opravljeni v Kopru in Ljubljani (maj, junij 2012).
Intervjuji in fotografije: Marijanca Ajša Vižintin.
- 3 Mednarodna in italijanska zakonodaja, ki ureja pravni položaj migrantov, je dostopna na: www.cestim.it, pod zavihkom "Normativi":
<http://www.stranieriinitalia.it/briguglio/immigrazione-e-asilo/2012/maggio/manuale-normativa-21.html>.
- 4 Glej Associazione Studi Giuridici sull'Immigrazione ASGI www.asgi.it.
- 5 Glej "Fogolârs Furlans", združenja furlanskih migrantov v Italiji in tujini so številna: <http://www.friulinelmondo.com/index.php?id=25>.
- 6 Glej Belo knjigo o medkulturnem dialogu, Svet Evrope (2008):
http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/Source/Pub_White_Paper/WhitePaper_ID_ItalianVersion.pdf.
Bela knjiga Sveta Evrope o medkulturnem dialogu: živeti skupaj v enakopravnosti in dostojanstvu (2009). Ljubljana: Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije, Sektor za načrtovanje politik in raziskave.
- 7 Kraj in datum intervjuja: Trst (TS), 16. maja 2012. Intervju: Moreno De Toni. Fotografija: Moreno De Toni.
- 8 Kraj in datum intervjuja: Goričica/Goricizza di Codroipo (UD), 21. maj 2012. Intervju: Moreno De Toni. Fotografija: zasebni arhiv intervjuvanca.
- 9 Kraj in datum intervjuja: Ravenna (RV), 26. maja 2012. Intervju: Moreno De Toni. Fotografija: Moreno De Toni.

